

**ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ
МИСТЕЦТВО
В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ:
СУЧАСНИЙ ДОСВІД
І ПЕРСПЕКТИВИ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
І Всеукраїнської
науково-практичної
конференції**

**18-19 березня 2021 року
м. Одеса**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Художньо-графічний факультет
*Кафедра теорії і методики
декоративно-прикладного мистецтва та графіки*

**ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО
В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ:
СУЧАСНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей
І Всеукраїнської науково-практичної
конференції

*18–19 березня 2021 року
м. Одеса*

Одеса
«Астропринт»
2021

УДК 745/749:37(477)(062.552)
Д28

Координатор проєкту **О. В. Ткачук**

Упорядники, відповідальні секретарі:
кандидат педагогічних наук, доцент **О. В. Ткачук**;
старший викладач **Т. С. Штикало**

Друкується за рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (*протокол № 12 від 31 травня 2021 р.*)

Д28 **Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі**
художньо-педагогічної освіти: сучасний досвід і перспективи : тези доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції (18–19 березня 2021 р., м. Одеса) / коорд. проєкту О. В. Ткачук ; упоряд., відп. секр. : О. В. Ткачук, Т. С. Штикало ; ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». — Одеса : Астропринт, 2021. — 92 с.

ISBN 978–966–927–738–1

У виданні представлено тези I Всеукраїнської науково-практичної конференції, що відбулася 18–19 березня 2021 року в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» з ініціативи кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки. Конференція збирала воедино досвід митців-просвітників, викладачів мистецьких освітніх закладів різних рівнів, діячів культури і мистецтв задля налагодження діалогу країн і регіонів, популяризації мистецьких традицій, виявлення ролі декоративно-прикладного мистецтва в розвитку сучасної художньої освіти.

УДК 745/749:37(477)(062.552)

ISBN 978–966–927–738–1

© ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2021

Крижевська Світлана Григорівна,

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
член Національної спілки художників України
skrizev@ukr.net

Собержанська Маргарита Юліанівна,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
margaritaivanova050@gmail.com

ЗНАК І СИМВОЛ У ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВІ

***Ключові слова:** знак; символ; декоративно-прикладне мистецтво; семантика орнаменту.*

На матеріальних пам'ятках давніх культур — будівлях, надгробках, предметах побуту, одязі, посуді, тканих виробах (килимах) тощо зустрічаються схематичні малюнки, що часто не є зображеннями елементів візуально сприйнятого середовища, тобто конкретних предметів або істот. Вони з'явилися у прадавні часи існування людини, були присутні в народному і декоративному мистецтві здавна, і дійшли до сьогодення.

Повторюючись протягом тисячоліть, переходячи від одного народу до іншого, ці графеми являють значну стійкість і в формах своїх зображень, і в самому факті свого існування. Зображення, що часто виглядають як орнаментальний декор, являють собою символи, що мали певний зміст — ідеограми, які були дописемним засобом фіксації деяких понять і уявлень. Давні умовні знаки мали різне значення. Окрім символів культового змісту були й інші — племінні емблеми, знаки власності тощо. Найстійкішими і найпоширенішими були племінні знаки. З часом їх зміст і семантику було забуто, і вони перетворилися на орнамент. Становлення орнаменту відноситься не до того часу, коли почало забуватися значення символічних знаків, а значно раніше. Орнаментальне оздоблення ХХ—Х тис. до н.е. являє собою не тільки символіку, але і декор. Це стосується і мальованої кераміки VI—III тисячоліть до н.е., в тому числі і трипільської.

Деякі орнаменти являють собою ту стадію еволюції давніх умовних малюнків, на якій вони ще не в повній мірі перетворилися на

прикрасу. У них виразно фігурують давні графічні символи. Розташування орнаменту в тих або інших місцях давніх будівель також відображає не тільки композиційно-художню, але й семантичну роль. Орнамент сформувався на основі графічної символіки, яка мала, на думку людей, практичне значення: свого часу вона втратила релігійне осмислення дійсності і залучалася як засіб магічного впливу на умови побуту.

У сучасній культурі орнамент — не більше ніж прикраса, нефункціональний декор, але колись цим візерункам надавали серйозного значення. Існувала віра в магічну силу зображень. Але не тільки віра — у зображеннях люди закарбовували і передавали своїм сучасникам і нащадкам життєво важливу інформацію. Як результат, ці символи набували значення родової пам'яті і зв'язків членів роду. Виявлення їх змістовного значення допомагає досягнути способів мислення давньої людини.

Дослідження культової символіки, яка була сформована тисячі років тому, доводить, що люди того часу, що жили в умовах некомфортного побуту і примітивної техніки, мали відносно розвинуте світосприймання, хоча і видавали його у міфологічній формі. Змінюються звичаї, одяг та інші форми матеріальної культури, але символи зберігаються тисячоліттями, зазнаючи деяких трансформацій, а іноді і зовсім без змін. Можна зазначити, що народний орнамент є відносно стійким елементом художньої культури. Навіть при культурно-ідеологічних змінах давні символи залишалися досить стабільними. Найвність і ступінь розповсюдження тих або інших орнаментальних мотивів у декоративному мистецтві народу може свідчити про його далекі пращурів або про давні етнокультурні зв'язки.

У культурній символіці закарбовані найдавніші шари духовної культури певної етнічної спільноти. Стійкість релігійно-ідеологічних уявлень і пов'язаної з ними символіки є відносною. Відбувалися синтез, змішування звичаїв і ідей, «культурні вторгнення» і культурний обмін. Враховуючи той факт, що на декоративних і символічних формах відбивалися культурні впливи, у дослідженні орнаменту народу важко виокремити аутентичні риси. Одні орнаментальні мотиви, що розповсюджені тепер і здаються характерними для певного етносу, могли з'явитися у нього в пізніший час, а інші можуть бути свідками тисячолітньої традиції.

Малюнки у різних народів природним чином виходили подібними, коли зображалися візуально об'єкти, що сприймалися візуально.

Навчаючись декоративно-прикладному мистецтву, необхідно розуміти значення символів, оскільки багато ужиткових речей мають орнаментальні зображення. Наприклад, орнамент у вигляді зигзагів був відомий ще у верхньому палеоліті. По суті, він мало змінився, хоча тоді він мав особливу семантику. Зигзаговий орнамент зустрічається на кераміці Європи і Західної Азії. На теренах України він присутній на трипільській кераміці. Хвилясті і зигзагові лінії символізували воду і небесну вологу.

Перехід від геометричного до рослинного орнаменту відбувався в Давній Греції під впливом культури Передньої Азії, де рослинні мотиви символізували родючість землі. Традиційна народна символіка має три основні форми: ромбовидну, зображення оленів та ідеограму засіяної ниви — квадрати з краплями всередині. Такі елементи орнаментів розповсюджені на тканинах, вишивках, різьблені, плетиві та інших видах сучасного народного мистецтва майже всіх народів світу.

Найдавніша семантика ромба пов'язана з мисливством і є символом мамонта, символом удачі, добробуту, успішної охоти. З розвитком землеробської цивілізації ромб набуває іншого змісту — символу поля. Культ доброго змія — хранителя води у вигляді візерунка з двох зміїв, що переплелися в кубло, привів до появи меандра. Утворився меандр хвилястий і класичний — геометризований, що виражає ідею води, нескінченності буття. Другим напрямком було поєднання ромба з ідеограмою сім'я-крапкою, що стало символом засіяного поля. Третім, найтаємнішим і семантично ємним символом, є спіраль. Спіраль і *spiritus* — від одного кореня. До цього наближене поняття інспірація — натхнення. По спіралі відбувається поступовий рух розвитку — космічний рух галактик і духовний розвиток людини.

Художній символ — це образ, який в декоративному мистецтві тяжіє до знаку, набуваючи характерних рис, єдиного значення. Як приклад — ідейна насиченість знаку хреста. Хрест — графічне зображення ідеї центру та універсальний символ єдності життя і смерті, духа і матерії, у їхньому нерозривному взаємозв'язку. Крім цього, він виражає єдність основних полярних начал існування — чоловічого і жіночого, а також ідею родючості, процвітання і добробуту. Часто хрест розглядається як універсальний символ безсмертя. Також він уособлює ідею — хрест як модель людини, що розпростерла руки.

Кожна культура має свою систему символів. У процесі розвитку різних сфер духовної і матеріальної культури людства відбуваються постійне збагачення, взаємодія і переплетіння різних, притаманних

кожній з цих сфер символічних перетворень. Символ — це функція людського пізнання, що виражає найглибші закономірності буття. Художня творчість, як особлива форма відображення дійсності, протягом всієї історії людства розширювала духовний світогляд людей, сприяла пізнанню світу, змісту і значення ризноманітних подій.

Лоза Наталя Адольфівна,

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», член Національної спілки
художників України, заслужений художник України
Loza.NA@pdu.edu.ua

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА: ВЗАЄМОВПЛИВ ЖИВОПИСУ ТА ХУДОЖНЬОГО ТКАЦТВА

Ключові слова: міждисциплінарний підхід, живопис, художнє ткацтво, художня освіта, колір, фактура, колорит, композиція.

Не є секретом, що у наші часи більшість наукових досліджень та винаходів відбуваються на перетині наукових дисциплін. Найбільш цікаві відкриття зроблено, наприклад, на межі хімії, медичної науки та біології, а також фізики, хімії та наук про землю. Це, як правило, результат роботи цілих колективів вчених, які представляють різні науки. Такі ж тенденції стосуються й галузі мистецтва. Досить сказати, що так зване «сучасне мистецтво» у більшості проявів існує на грані: щось на межі живопису та дизайну, а щось взагалі на межі образотворчості та театру, пантоміми, кіномистецтва. Традиційні та новітні види мистецтва відчують взаємовплив та перетікання одне в одного. В межах сучасної художньої освіти такі тенденції втілюються у міждисциплінарному підході, що відкриває для здобувачів нові цікаві можливості.

Прикладом такої взаємодії є одночасне паралельне навчання живопису та художньому ткацтву, яке передбачено освітньою програмою на художньо-графічному факультеті при навчанні студентів